

Djelovanje arhitekta B. Mazzolija u Dalmaciji

Padom Mletačke Republike 1797. godine Dalmacija dolazi kratko vrijeme pod upravu Austrije, a mirom u Požunu 1805. g. pripada Francuzima. Pokrajina je bila uključena u talijansko kraljevstvo, a na čelu joj je kao generalni providur Vicko Dandolo. Francuzi nastoje da izvuku Dalmaciju iz teške bijede u koju je zapala zbog stoljetnih ratova s Turcima i nebrigom ranijih upravljača. Oni rade na gospodarskom i kulturnom podizanju naroda, postepeno uvode promjene u duhu tekovina francuske revolucije te provode reforme financija, administracije, sudstva i prosvjete.

Dolaskom Francuza unapređuje se školstvo u Dalmaciji.¹ U sklopu toga već je 1806. g. u glavnom gradu pokrajine, Zadru, otvoren licej. Slijedeće godine objavio je Dandolo »*Osnovu općenu općenoga nauka u Dalmaciji*«, prosvjetni plan u kojem se govori i o organizaciji liceja.² Na njemu se pored ostalog stjecalo zvanje arhitekta. Vrijeme trajanja studija pojedinih struka različito je; za arhitekate i mjernike bilo je jednu godinu uz dvije godine stažiranja kod iskusnog inženjera. To su zapravo bili začeci prve moderne škole graditeljstva u Dalmaciji.

Od samog početka profesorski kolegij je radio na reorganizaciji liceja nastojeći da on preraste u pravo sveučilište pa je u tom smislu podnio svoje prijedloge Dandolu, a on ih je prihvatio i zadužio profesore da izrade nastavni program. Taj novi disciplinski i nastavni plan za više škole zadarskog liceja odobrio je Dandolo 1809. godine. Licej sada ima sedam studija. Među njima je i specijalizacija za inženjere arhitekate s trajanjem od tri godine.

Nakon mira sklopljenog u Beču osnivaju se Ilirske pokrajine. Školstvo je ponovo reformirano i to u duhu jedinstvenog francuskog sistema. 1810. godine propisuje maršal Marmont novu organizaciju javne nastave. Po njegovom planu u pokrajinama se osniva ukupno 9 li-

ceja od kojih zadarski i ljubljanski kao centralne škole sa svim karakteristikama sveučilišta. Zadarska je centralna škola imala sedam fakulteta. Vrijeme trajanja studija arhitekture produžava se na pune četiri godine.

U vezi s tim studijem posebno je značajan arhitekt Basilio Mazzoli. Rođen je u Rimu 1776. godine, gdje je i stekao naobrazbu na čuvenoj Akademiji sv. Luke.³ Na Siciliji je proučavao antičke spomenike. Vlada ga je pozvala da predaje na liceju u Zadru.

Školske godine 1808—09. nalazi se među profesorima te škole i drži nastavu iz crtanja i arhitekture. Nekoliko njegovih projekata koje je u to vrijeme napravio predstavljaju nam Mazzolija kao vrsnog crtača i odličnog poznavaoca klasičnih oblika. Uostalom, sam je smatrao da je crtanje osnova svake umjetnosti. Može se logično pretpostaviti da su mu i predavanja na liceju bila u skladu s praktičnim radom. Na taj je način ta škola, iako je radila u teškim uvjetima i samo kratko vrijeme, bila rasadnik klasicističkih ideja u Dalmaciji.

21. kolovoza 1808. god. priređena je u liceju svečanost na kojoj su podijeljene nagrade onim đacima koji su tokom školske godine pokazali najbolji uspjeh. Cenzor R. Zelli, profesor filozofije, pročitao je izvještaj o radu škole i održanim ispitima. On je uz ostalo rekao:

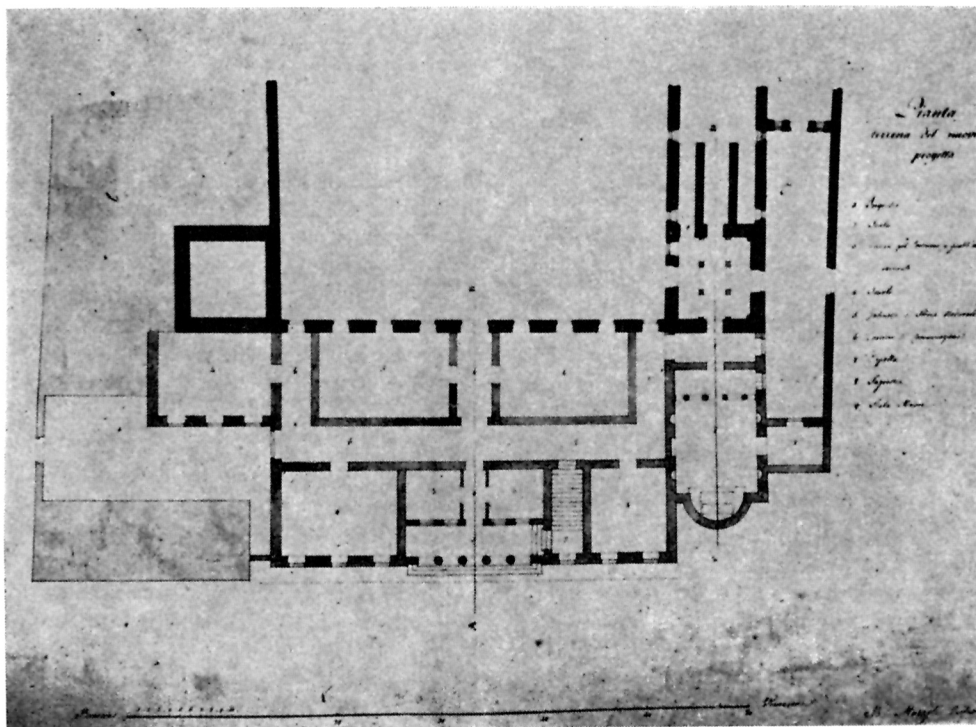
»Arhitektura, govorništvo i poezija kao osnove umjetnosti u društvenom životu, njegovane su s posebnim obzirom. Arhitektura, rođena iz potrebe i usavršena ukusom, ugrađuje u svoje djelo materijale iz prirode tako da služe potrebama i ugodnostima života, ali se pritom ne zadovoljava da bude samo imitatorske ljepote. Simetrijom i raznovrsnošću stilova odlučno izražava veličanstvo, veličinu, jednostavnost, eleganciju i gracioznost. Slušaoci studija arhitekture poslije samih šest mjeseci vježbanja u ovom umjeću, mogu u trenutku zanosa uskliknuti, kao i nekad u slikarstvu Correggio, i mi smo također arhitekti«.⁴

¹ Ljubomir Maštrović: *Povijesni pregled školstva u Zadru*, Zadarski zbornik, Zagreb 1964.

² *Osnova opchiena opchienoga nauka u Dalmazii*, providur general od Dalmacie, Kraglski Dalmatin broj 25, 20. VI. 1807.

³ *Mazzoli Basilio*. Thieme-Becker: *Künstler lexikon*, Leipzig 1930.

⁴ *Istruzione pubblica*, Kraljski Dalmatin broj 35, 26. VIII. 1808.

1 OSNOVA LICEJA — KONVIKTA U ZADRU (Historijski arhiv, Zadar)

Među ukupno 27 nagrađenih nalaze se i studenti crtanja i arhitekture Petar Pekota i Ante Giuppani, oba iz Zadra.⁵ Pekota je po završenom školovanju zaposlen u dalmatinskom inženjerskom korpusu. U doba austrijske uprave radio je kao okružni inženjer u Zadru. On je nadzirao radove na obnovi crkve sv. Marije 1833—34. g. koje su izveli mletački majstori Giacomo Pasini i Gio Batta Zanetti.⁶ Svakako bi bilo zanimljivo utvrditi ime na i ostalih studenata arhitekture na ovom liceju. Podaci o tome sigurno postoje u zadarskom arhivu. Praćenjem njihova kasnijeg djelovanja, a s obzirom na iznesene okolnosti, mogli bi se tako поближе upoznati izvori, opseg i pravci širenja klasicizma u graditeljstvu Dalmacije.

I praktično je djelovanje Mazzolija u našim krajevima plodno. Prema nekim podacima izgradio je *vojnu bolnicu u Skradinu*.¹² Napravio je nacрте za novu *zgradu zadarskog liceja i konvikta*.⁷ U početku je ta ustanova radila u starom srednjovjekovnom samostanu sv. Krševana, ali kako su tu uvjeti bili slabi, pomišljalo se na gradnju nove zgrade. Prema Mazzolijevu projektu, koji je dovršen 1807. godine, trebala je biti bezobzirno porušena romanička crkva sv. Krševana, a na njenom bi se mjestu izgradio novi licej. Zgrada je zamišljena na kat, s time da su u prizemlju bile učionice i kabineti. Pročelje se odlikuje jednostavnošću i čistim oblicima klasicizma. Glavni ulaz ima trijem ukrašen s četiri dor-

ska stupa. Na mjestu apside crkve imala se izgraditi kapela u pravcu sjever—jug sa svetištem prema ulici i polukružnim kasetiranim svodom. Na sreću zbog pomanjkanja sredstava do realizacije tog projekta nije došlo pa je tako sačuvan jedan od najvažnijih spomenika romanike u Dalmaciji.

Nešto o Mazzolijevu radu može se saznati i iz izvještaja profesora Zellija o ispitima na liceju za 1809. godinu.⁸ Tu se na jednom mjestu navodi da su studenti crtanja dobili nagradu za dva crteža ornamenta u obliku groteske. Također su bili nagrađeni i studenti arhitek-

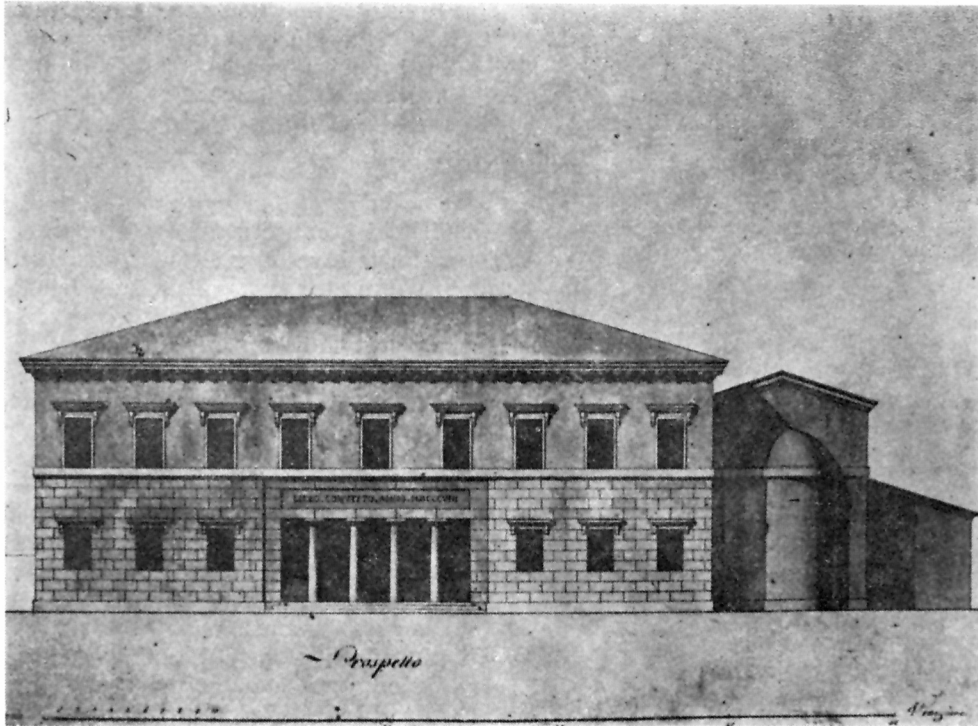
⁵ Realizzazione degli esami del liceo di Zara per l'anno 1809., del sig. ab. Zelli professore d'Ideologia e Metefisica in quel Liceo, Kraljski Dalmatin broj 32, 14. kolovoza 1809.

«Due saggi di ornato grottesco che alla severa esattezza dell'arte aggiungendo i vezzi della eleganza, spirano nell'ombreggiato intreccio del più bel fogliame la freschezza, la morbidezza, la grazia, meritano il premio agli Alunni del Disegno; e premiati furono quei d'Architettura per la pianta, il prospetto e le sezioni tutte d'un Essedra maestosa destinata a poetiche adunanze per celebrare i fasti del GRANDE NAPOLEONE. Fu il benemerito professore di questa scuola che ne immaginò l'originale disegno, ed animato poi da voti de'suoi Colleghi ed esprimer volendo la nostra comune ammirazione, un Arco pure maestosissimo inalzo al GRANDE ed a nostri sguardi lo espose, superando se stesso nella felicissima esecuzione. Sorge da un ampia base quel nobilissimo edificio, di colonne e di fregi con saggia distribuzione fornito di un ricco corinto, e col linguaggio dell'arte che parla ai secoli narra nel basso-rilievo i fieri giuochi di Marte sempre coronati della vittoria, che volando annunzia la rapidità dell'Eroe e simboleggia in bei gruppi il trionfo della libertà civile e della religione, ed il risorgimento rappresenta dell'arte nella maesta rinasciente del Campidoglio. Sovrasta infine al trionfal monumento il più grande degli Eroi e tragge avvinto alla sua quadriga il destino delle nazioni.»

⁵ Kraljski Dalmatin broj 37, 9. IX. 1808.

⁶ Dokumenti se čuvaju u arhivu Garanjin-Fanfionja.

⁷ Ivo Petricioli, *Bilješke o umjetnosti XIX st. u Zadru*, Zadarski zbornik, Zagreb 1964.

2 GLAVNO PROČELJE LICEJE — KONVIKTA U ZADRU

ture za projekat jedne *egzedre* koja je trebala da posluži kao mjesto manifestacija prigodom proslave u čast Napoleona. Mazzoli je dao idejnu skicu za taj objekat. On je izradio i jedan *slavoluk u spomen Napoleonu*. Sastojao se od prostranog postolja na kojem se dizalo zdanje od stupova s frizom i vijencem. Dekoriran je balreljefima s alegoričnim scenama i prikazima boga Marsa. Na vrhu spomenika je bila kvadruga kojom je upravljao bog rata. Poznato je da groteske, tvorevine antičke umjetnosti, preuzima klasicizam i primjenjuje ih u izvornim oblicima, kao što je to, izgleda, i ovdje učinjeno. Sam slavoluk je vjerojatno slično koncipiran kao klasicistički glorijeti podignuti u to doba u Trogiru i Splitu, samo daleko bogatije ukrašen.

Među prijateljima koje je Mazzoli stekao u Dalmaciji bili su ugledni ljudi, kao trogirski plemić Ivan Luka Garanjin, Ivan Scacoz, također iz Trogira, rektor liceja u Zadru, a kasnije hvarski biskup, te Luigi Armellini iz Rima, profesor elokvencije i opće povijesti na tom liceju.

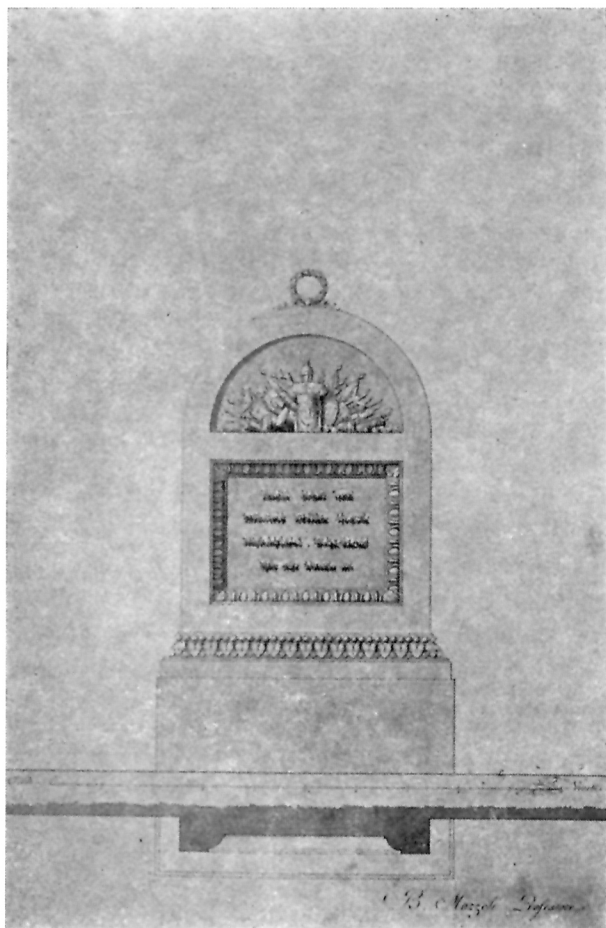
Luka Garanjin je bio izuzetna ličnost, široke kulture i svestrane aktivnosti. Mnogo se angažirao na unapređenju Dalmacije, tada krajnje zaostale i nazadne pokrajine. Za Mazzolija ga vežu ne samo prisni prijateljski već i poslovni odnosi. U porodičnom arhivu čuva se jedan Mazzolijev nacrt za neku *spomen-ploču* dekoriranu klasičnim elementima. U jednoj promemoriji iz 1825. godine, a u vezi s izgradnjom *ljetnikovca u Divuljama* kod Trogira⁹ za koji je nacrt izradio čuveni arhitekt iz Vene-

cije Giannantonio Selva, Garanjin navodi: »*Nekoliko manjih zgrada je već ranije ovdje podignuto po crtežima istog gosp. Selve, a prema sudu viteza de Zazara, pokojnog Gosp. Mazzolija i Gosp. Nobili nisu uspjeli loše*«. Ovaj navod ukazuje na suradnju Garanjina s Mazzolijem na realizaciji njegovu vrlo opsežnog programa gradnje. Prema Missiriniju izgradio je po Garanjinovoj naruđbi nacрте za veličanstvenu *palaču u Trogiru*. Nije mi poznato ništa o tome. Međutim, kako sam drugdje iznio, porodica Garanjin je u Trogiru imala palaču i uz nju čitav sklop kuća građenih u razno vrijeme. Luka je želio da taj raznoliki kompleks temeljito rekonstruiru pa je naručio od Selve nacрте, koji su međutim ostali neostvareni.¹⁰ U tom smislu on je možda angažirao i Mazzolija.

Napoleonovi ratovi bacili su Francusku u velike financijske teškoće pa je Marmontov nasljednik Bertrand donio odluku da se početkom školske godine 1811/1812. zatvori Centralna škola u Zadru. Njeni profesori su razriješeni službe i većina se stranaca odmah, a neki nešto kasnije, vratila u Italiju, nakon što su dobili plaću koju im je vlada više mjeseci dugovala. Tako je prestala djelovati i prva visoka škola arhitekture u Dalmaciji koja nikada više nije otvorena. 15. kolovoza 1811. godine otputovao je Mazzoli zajedno s Armellinijem za Rim. Tom prigodom uputio je Garanjinu oproštajno pismo u kojem se uz ostalo kaže: »*Sutra polazim za Rim sa živom željom da vas ponovo vidim tamo, pošto sam izgubio nadu da ću više uživati ovdje u vašem društvu. Bit ću*

⁹ Stanko Piplović, *Garanjinov ljetnikovac u Divuljama*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji br. 20, Split 1975.

¹⁰ Stanko Piplović, *Arhitekt Giannantonio Selva i klasicizam u Dalmaciji*, Peristol br. 18—19, Zagreb 1975/76.

3 B. Mazzoli, NACRT ZA JEDNU SPOMEN PLOČU (Arhiv Garanjin — Fanfonja)

počasćen vašim cijenjenim narudžbama ma gdje da me odvede sudbina. Neću međutim propustiti da postupim prema vašoj prijateljskoj želji da dođem otud ponovo s vremena na vrijeme. Vaše zasluge neće ništa izgubiti u mom sjećanju niti u sred drevne prijestolnice svijeta«. ¹¹

U to vrijeme Akademija sv. Luke u Rimu dobiva novo sjedište i uređuje svoje škole. Odmah 1812. godine povjeren je Mazzoliju katedra osnova arhitekture i ornamentike na toj akademiji. Tu se istakao pedagoškim radom podigavši svoju katedru na visoki nivo. Zanimljive su njegove ideje o školi arhitekture iz kojih se razabire i kakvom je temeljitošću radio na odgoju novih generacija. On kaže: »Mnogobrojna su svojstva koja bi trebao imati jedan arhitekt, ali kako je ograničena sposobnost čovjekovog duha, ne može se proširiti na usvajanje čitavog znanstvenog fonda pa se općenito studij arhitekture dijeli u pojedine razrede, nastojeći da se pojednostavni«. U to vrijeme napravio je crteže za kupolu katedrale u Bresci. Suradivao je pri koncipiranju velikog spomenika koji je zamišljen u Rimu na brdu Consio u čast francuske pobjede kod Vartchena. Smrt ga je prerano zatekla 1820. godine u času kad je počeo ubirati plodove svog samoprijegornog rada postavši prvim inženjerom papske vlade. ¹²

Bez obzira na kratkoću boravka u Dalmaciji, Mazzoli je kao ličnost značajan za odgoj prvih školovanih arhitekata u tom kraju. Njegovo ime vezano je i za pojavu klasicizma u arhitekturi Zadra, iako je, koliko se za sada može zaključiti, taj novi stil građenja dopro do Dalmacije nešto ranije iz Venecije posredstvom Selve. ¹⁰ Istakao se svojim predanim radom na liceju, tako da je postigao čast da bude uvršten među najbolje inženjere koji su bili na čelu Ilirskih pokrajina.

¹¹ Arhiv Garanjin-Fanfonja, korespondencija Ivana Luke Garanjina.

¹² M. Missirini, *Notizie per la storia dell'accademia di s. Luca in Roma*, Roma 1823.